

Fem källor från den svenska reformationstiden i Finland. Viisi Ruotsin reformaatioajan lähdettä Suomessa, Terhi Kiiskinen red./toim., (Suomen historian lähteitä 9), Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsingfors, Helsinki 2010. 399 s.

Det är ytterst sällan som nya texter från nordisk medeltid och tidigmodern tid hittas och än mer sällsynt med fynd av kompletta texter från dessa perioder. Terhi Kiiskinen har emellertid haft den stora ynnesten att göra ett sådant rart fynd, nämligen en volym med fem texter från 1500-talets svensktalande Finland som nu getts ut i *Fem källor från den svenska reformationstiden i Finland*. Den återfunna volymen som är författad på svenska, innehåller texter som torde ha varit ämnade att användas av en präst i dennes ämbetsutövning. Att en sådan brukshandbok överlever intill vår tid är mycket ovanligt och ger en unik inblick i vardagslivet hos en präst i det Sverige som genomgick en luthersk reformation. Texterna i sig är tydligt prolutherska men behovet av sådana tendentiösa texter speglar den förändring som försiggick vid denna tid vilken prästen som ägde volymen var en del av.

Fem källor etc. består av en inledande filologisk del där fyndet av volymen presenteras och en kortare kontextualisering av källorna ges, en textkritisk del vilken parallellt är översatt till finska, samt avslutningsvis en del där varje enskild källa kommenteras. Samtliga delar i boken är parallellt skrivna på svenska och finska med det undantaget att finskan i den textkritiska delen är en modern finsk översättning av den svenska originaltexten.

Den första delen, 'Inledning – En liten handskriven bok från 1500-talet: en samling intressanta manuskript', kan betraktas som en filologisk introduktion där upptäckten av källorna och reflektioner om proveniens och om hur dessa källor kan ha hamnat i en prästgård presenteras. Vidare ges även en historisk bakgrund till källornas generella tillkomsttid och teologiska sammanhang. Tre av källorna är nya i den bemärkelsen att de inte funnits tillgängliga tidigare även om det de behandlar, såsom exempelvis Biskopsmötet 1562, är känt sedan tidigare. Det noteras enbart mycket kort om antal händer och editioner av källorna, något som kunde ha belysts ytterligare i en textkritisk utgåva. Den historiska kontextualiseringen är däremot väl skriven även om hänvisningar till aktuell forskning i stort sett är frånvarande.

Den andra delen, 'Texter', utgör majoriteten av bokens omfång och innehåller de fem källor som återfunnits av Kiiskinen. De fem källorna är *Laurentius Olais katekes*;

Biskopsmötet 1562 (protokoll); *Själavårdsråd till biktfäder, formel till absolutionen och orden som använts vid utdelningen av nattvarden*; *Smädedikten* (över katolska präster); samt *Erich Falks tröstmål till havande kvinnor*. De fem källorna är mycket olika till sitt innehåll men med det sambandet att de alla ansågs brukliga och tillräckligt viktiga av en präst på 1500-talet för att inkluderas i en volym för bruk inom prästtjänsten. Som forskare inom medeltida böneliv kan jag inte låta bli att notera utbudet av böner för havande kvinnor som ges i den sista källan och hur dessa böner har stora likheter med medeltida böner för samma typ av specifika situationer. Eftersom Kiiskinens bok är en textkritisk utgåva av fem källor och därmed inte innehåller någon närmre analys av de olika källorna kommer inte heller jag i min recension gå in närmre på de olika källorna. På grund av min bristfälliga kompetens i finska har jag heller inte möjlighet att bedöma korrektheten i tolkningen av originalets svenska texter till modern finska.

Den tredje och avslutande delen, 'Förklaringar', behandlar de fem källorna enskilt främst vad gäller proveniens, översättningsproblematik och stilistik. Kortare analytiska ansatser finns emellertid med vad gäller texternas innehåll då främst för att kontextualisera källornas texter.

Terhi Kiiskinens textkritiska utgåva *Fem källor från den svenska reformationstiden i Finland* är ett viktigt verk – främst på grund av de källor som den tillgängliggör. Det inträffar alltför sällan att medeltids- och tidigmodernhistoriker ges möjlighet att studera hur en brukshandbok användes av en vanlig präst långt bortom katedralernas och de lutherska teologernas intellektuella centra. En brist är emellertid att den finska översättningen av den textkritiska delen innehåller kommentarer såsom exempelvis bibelhänvisningar och numreringar av böner som inte återfinns i den svenska delen. Det krävs således att läsaren behärskar finska (i viss utsträckning). En utvecklad textkritisk notapparat med parallellhänvisningar till bibelcitats och andra källor hade enkelt kunnat användas för att undvika denna brist. Vidare är den innehållsliga analysen och den historiska kontextualiseringen mer av översiktlig art än av vetenskapligt hög relevans.

Boken hade därför vunnit på en mer utvecklad textkritisk apparat i anslutning till själva texterna och en mindre kontextualiserande del förutom proveniens- och editeringsanalyser. De framtida analyser som är möjliga utifrån detta material kanske främst handlar om textbruk och urval av texter i sockenbruk där boken är ett unikt inslag snarare än om det specifika teologiska innehållet vilket till största delen utgörs av kopierat material från samtida källor redan kända av forskare. Men det får framtiden utvisa.

Viktor Aldrin, Teol. dr.
Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion
Göteborgs universitet
viktor.aldrin[at]gu.se